

phie juist strekken zal, om de harmonie der Schepping en met haar de heerlijkheid van het Paradijs te doen terugkeeren, ja, een heerlijkheid van nog hooger orde op deze aarde (dan een nieuwe aarde, onder een nieuwen hemel) te doen uitblinken.

Maar tot zoolang houdt de tegenwoordige toestand dezer aarde aan. Vóór die laatste ure komt geen nieuwe catastrophie. Wel komen plaatselijk beperkte wijzigingen en locale verwoestingen, vooral in landen en streken, waar de vulkanische bewegingen werken, nog steeds voort; maar wat sinds de dagen van Noach niet meer plaats greep; en tot op 's Heeren wederkomst niet meer zal plaats grijpen, is zulk een algemeene catastrophie als en bij het intreden van den vloek, en tijdens den Zondvloed, heel de gedaante van het aardrijk wijzigde. In hoeverre bij die twee machtige onderbovenkeeringen ook een inwerking van andere hemellichamen op onze aarde plaats had, wordt ons niet bericht; maar wel wordt ons geprofeet, dat dit alzoó zijn zal bij de eindcatastrophie die eens komt. Dan zullen ook zon en maan en sterren in de algemeene beweging medewerken, gelijk ons dit en in de profetie des Ouden Verbonds en in de Openbaring van Johannes telkens betuigd wordt. Maar tot op dien dag zal, in het gemeen genomen, ook de verhouding van deze aarde tot het firmament blijven wat ze nu is; gelijk dit duidelijk ligt uitgesproken in de belofte, dat zomer en winter, dag en nacht, zaaiing en oogst niet zullen ophouden. Er is alzoó sinds de dagen van den Zondvloed een nieuwe stand der dingen ontstaan, zoowel met betrekking tot de korst dezer aarde, als tot de atmosferische gesteldheid; en die toen ontstane stand der dingen wordt niet weer afgebroken, gelijk hij vóór dien tijd tweemaal afgebroken en veranderd was, maar zal onveranderd stand houden tot aan het einde der dingen en tot den ingang van dien nieuwen toestand, als eens de heerlijkheid des Heeren heel zijn schepping in ongestoorde harmonie vervullen zal.

En dit feit nu, deze bestendigheid van de thans bestaande orde van zaken voor wat heel ons aardrijk, en het menschelijk leven op dat aardrijk, betreft, is ons bevestigd in het Noachisch Verbond. Tot op Noach goldde alles in gestadige onrust, en was der verandering onderworpen. De vloek werkte in toorn door. Maar bij Noach is de onrust in ruste verkeerd door een vrijmachtige daad van de goedertierenheid des Heeren. God heeft na den Zondvloed aan deze aarde zijn Verbond gegeven. Zijn Verbond aan deze aarde, zijn Verbond aan al wat menscheit heet, zijn Verbond zelfs aan de dierenwereld en aan heel de natuur. Van Noach tot aan het Maranatha gaat het, voor het uitwendig bestand der dingen, nu in ongestoorde bestendigheid, rust en orde door. Aldus is het bestel des Heeren. Aldus is zijn vrijmachtig welbehagen. En opdat wij, kinderen der menschen, de rust, den vrede en de kalmte smaken en genieten zouden, die in deze bestendigheid voor ons bereid was, heeft God de Heere niet alleen bij zich zelve voorgenoemen, aldus te doen, maar ook dit zijn besluit aan Noach, en door Noach aan ons geopenbaard, en opdat het voor ons gewisse zekerheid zou hebben, dat zijn besluit in een Verbondsbelofte voor ons vastgelegd en ons bevestigd. Het is uit dien hoofde op Noach, dat we voor den stand van ons menschelijk leven in alle ding hebben terug te gaan. Daar, bij Noachs altaar, na den Zondvloed opgericht, en door het offerbloed geheiligd, ligt het groote, machtige, alles beheerschende uitgangspunt voor heel de ontwikkelingsgeschiedenis van ons menschelijk leven, en het is door dat uitgangspunt bij Noach, dat de gemeene gratie, die in het Paradijs begon, haar meer vaste gestalte verkreeg.

„Ik, Ik ben het, die uwe overtredingen uitdelg om mijnen wil“.

Ik, Ik ben het, die uwe overtredingen uitdelg om mijnen wil, en Ik gedenk uwer zonden niet. (Gen. 43:23).

Drie diepe stukken liggen in dit korte woord. Niet zij, en ook niet een ander, maar God zelf alleen kan uw schuld verzoenen. Dat verzoenen is niet maar een besleken en een overzien, maar een uitdelgen van uwe overtredingen.

En in de derde plaats, dat God de Heere de zonden uitdelgt, dat doet Hij niet om u, noch om uw gebel, maar eeniglijk om zich zelve.

Het staat er in zoo diep ingesneeden handschrift: Ik, Ik ben het, die uwe overtredingen uitdelg om mijnen wil, en Ik gedenk uwer zonden niet.

Nu wordt het zielsverruken van deze Goddelijke melodie in onze dagen door bijna niet één kind Gods meer verstaan in die diepte, en ingedronken met dien zielswellust, waarmee, om nu hem alleen uit duizend te noemen, eens en Luther zich met al den hartstocht van zijn door schuld gejaagd en door zonde benauwd gemoed op die hemeltaal wierp.

Wat het is, zondaar voor God te zijn tot in zijn nieren, tot in het verborgenst ingewand zijner ziele schuldig voor God te staan, en onder het wicht van Gods rechtvaardigen toorn tegen zijn zonde te bezwijken, ja, zoo te bezwijken dat de vloek ons naar de kiel vliegt, en de schriklijke, eeuwige verdorpenis, ver van God en van zijn heerlijkheid, ons aangrijpt, — dat verstaat onze eeuw, en in die eeuw zelfs de diepst verbliffde niet ter helte meer zondas het besef en doorwroestheid in vroeger dagen.

Niet omdat wij een haar beter zijn geworden noch ook omdat de toorn van Gods heiligheid tegen de zonde doffer is geworden, maar omdat zoo dichte, materialistische nevel tusschen ons bewustzijn en heel de geestelijke wereld opkwam, dat we de wezenlijke feiten van die geestelijke wereld in zooveel flauwer lijnen waarnemen. Wat onze vaders, bij helderder licht, scherp en heider voor zich zagen, dat nemen wij niet anders dan in zwevende omtrekken waar, en vandaar overkomt ons dat gemis aan geestelijke diepte.

Want natuurlijk, de zake met onzen God staat nu voor ons nog altoos juist zoo; als ze voor onze vaders stond.

De zonde nog altoos een even vreeselijke macht. Die zonde nog altoos even diep als een vernielende kanker in ons wezen ingedrongen. En tegen die zonde nog altoos even machtig en vol majesteit uitgaande de zware en geestelijke toorn van den Heere onzen God.

Die verflauwing van het zondebesef verflauwt dan tevens de vreugde over de verlossing. Een vrouw, die schier zonder weeten te kennen, moeder werd, kent niet ter helte de zalige vreugde van wie baren moest als in de schaduw des doods.

Of wilt ge een ander beeld, denk uzelf dan aan het strand, als er een schip op de kust verging, en het aan kloeken zeemansmoed gelukte de schipbreukelingen te redden.

Dan is er tweemaal standpunt om die ellende van het vergaan en die inspanning der redding te zien.

Een plaats van den man die op den kop der duinen staat, en een plaats van den man in de reddingsboot.

En nu zien beiden hetzelfde.

Die man op de duinen, en die man in de boot, zien beiden en de dreigende ellende van het vergaan, en de spanning der redding; en... toch... met welk verschil zien ze het!

Die man in de boot is vlak bij het doodsgevaar geweest, hij zag den dood uit de golven opkomen, en zijn arm reeds om zijn proef slaan, en ook, die man in de boot heeft de redding bijgewoond, en als met handen getast wat toewijding, wat zelfverloochening, wat doodsverachting die redding kostte.

Welnu, zoo heeft ook een David, zoo heeft een Paulus, zoo hebben onze vaders den kolk des verderfs vlak voor hun oogen zien gopen, en ze hebben als met handen getast wat het kostte om een zondaar te redden.

Ze zagen alles vlak bij. Ze zagen het als in klare nuchterheid. En daarom greep het hen zoo gevoelig aan.

Wij daarentegen zijn nu gelijk aan den man die van den top der duinen en de schipbreuk en de redding van wie dreigden te vergaan, aansaarde.

In de verte zien we wel dreigende golven, en we speuren wel, dat er nood is van vergaan; ook zien we wel de reddingsboot uitbrengen, en straks met de gereden weer keeren; maar het grijpt voor onze waarneming, voor ons besef, alles meer op een afstand plaats.

We zien de gereden veilig op het strand der behoudenis uit de boot stappen, maar in de vreeselijke worsteling, die aan hun redding voorafging, leven we niet zoo in.

Toch gebeurt het ook op die duinen soms, dat wie sterk in zijn gemoed wordt aangegrepen, ook op dien afstand, en zonder het alles van nabij te zien, met doorleef, wat daar ginds in de verte op de plek, des onheils, wordt doorworsteld.

Zoo vergaat het aan de vrouw, zoo vergaat het aan de moeder, zoo vergaat het aan de kinderen, die weten dat man of kind of broeder op dat zinkend schip met den dood worstelt.

Dan vult de werking van hart en gemoed aan, wat voor het zien van het oog tekort schiet.

En zoo nu ook kan een werking des Heiligen Geestes in het gemoed van Gods kinderen ook nu nog, bij oogenblikken, doodsangst om der zonde wil op de ziel werpen, en onder de spanning van Gethsemane en Golgotha het eigen hart van schreiende weedom doen ineenkrimpen.

[Dat is dan wel voorbijgaande, het is een reispijn die komt en weer gaat, maar het besef is er dan toch geweest, en dank zij die voorbijgaande, maar toch wezenlijke ervaring, verstaat zulk een dan toch wat peillooze diepte er is in de ontfermingen van zijn God.

Voor zonden verzoening, o, het gaat als in een klank voorbij aan het oor van wie in de zonde niet anders dan een vleek, een smet op de oppervlakte van zijn leven ziet.

Maar wie ontdekte dat dit niet zoo is, dat de zonde tot in den wortel van ons leven zit ingekankerd, en dat, hoe we ook bemoeien, en wat we ook wegnijden, de boze kiem er altijd nog blijft, en dat ge om de zonde weg te krijgen, uzelf zoudt moeten vernietigen, dien overval de wanhoop, en die eindigt met het op te geven, voor dien is er geen medijn of reddingsmiddel meer; voor hem kan de zonde niet weg.

Beter voornemen, gelofte, zelfkastijding, allerlei tucht, boetedoening en offerande, het is alles als het wegnijden van den kanker, maar hoe diep het aangestoken vleesch ook uitsnijdt, de kiem zit er altoos nog, en altoos weer komt het booze kwaad terug.

Met zoo eerselijke kiem van den kanker kunt ge, wat u lichaam betreft, voortdooien vijftig en meer jaren, zonder dat ge merkt, dat het kwaad u heeft aangetast, en zoolang doet ge er natuurlijk niets tegen, en kent ge die wanhoop niet. Maar als de kiem doorwerkt, en de kanker uitbreekt, en al de doorgaans pijn toch slechts uitsel brengt, dan ja, bekruipt dat gevoel van vertwijfeling uw ziele.

En zoo ook is het hier.

Met die eerselijke kwaad der zonde kunt ge jaren loopen, zonder dat het aan u ontdekt wordt, wat gifte kiem u hart verkankert; maar, als ge het merken gaat, en ge poogt het kwaad uit te snijden, en het blijft toch altoos weer opwerken, dan komt die dondelijke angst wel degelijk.

Het zit te diep. Het wil niet weg. Geen uitsnijding kan hier helpen.

En dan overkomt u dat bange gevoel van machteloosheid.

Want kanker in het lichaam is dan ten minste nog met den dood uit, en dan komt het eeuwige leven.

Maar deze schriklijke kanker der zonde gaat mee in dood en graf, om u in den eeuwigen dood te brengen.

Tenzij er nog redding, eer ge sterft, kon dagen.

En nu, die redding brengt u het woord des Heeren. Neen, zij kunt hier niet, geen menschen, en geen engel kan. Alle creatuur staat hier hulpeloos.

Maar wat zij niet kunt, en geen creatuur kan, dat kan Hij, God almachtig, dat Eeuwige Wezen, en deswege roept Hij het uwe ziele toe:

Ik, Ik ben het, die uwe overtredingen uitdelg. Hij doet het, Hij alleen. En niemand met Hem.

En in de gansche schaal met het bloed der verzoening is niet één druppel van heil, hoe klein ook, dat menschenhand er in gemengd heeft.

En wat God doet, dat doet Hij ook hier radicaal. Niet wij en stengel bemoeien, maar met tak en wortel het kwaad uitdelgen.

God delgt uit. Al uw overtredingen. En natuurlijk, waar uitgedeld is, daar is niets meer. Daar rest niets. Daar is het uit, en weg. Zoodat noch kiem noch verdellem meer overblijft.

En daarom wie dien God aan het hart mag vallen, en zich, onder Geestesdring, in de armen van die eeuwige Ontferming mag werpen, die vindt zoomin oot zijn zonden terug, als de schepping oot het muntstuk terugvindt, dat hij, hoog op de golven, verloor in het hart der zee.

Soms schijnt dit dan wel anders, omdat de finale afsnijding van de vezel der zonde eerst in ons sterven komt, maar wie geloof, leeft nu reeds in dat eeuwige ja zijn dood in. En dan staat het voor hem, zooals het voor God staat: zonder vleek en zonder rimpel.

Dat en dat alleen is verlossing. Zoo en niet anders is ons zalig Eeuwige. Aldus is de geestelijke bevinding der verlate en vrijgemaakte erfgenamen des Koninkrijks, wier stille dank voor den Ontfermer opklamt.

Zijn onuitspreklijke gave.

En dan leest ge ook niet meer heen over wat de Heere er zoo uitdrukkelijk bijvoegt: dat Hij dit alles doet om zich zelf wille.

Ik, Ik delg uwe overtredingen uit om mijnen wil.

Eerst klinkt dit vreemd, en buiten den Gereformeerden kring is het bijna niet verstaan en beleiden.

Of hoe, is dan heilgeen God beweegt iets anders dan zijn eeuwige liefde? Doet Hij het dan niet om ons? Om ons zondaren te redden? Uit ontferming, uit Goddelijk mededoogen en barmhartigheid?

Kwam dan uw Jezus niet, om te zoeken wat verloren was?

En moet zoo ook u niet de diepe zielsdrang beziden, om zielen van den dood te redden?

Zoo vraagt ge, en lang waant ge, dat het niet anders kan.

Tot eindelijk ook uw ziel voor het Woord zwicht.

Neen, uw God zegt het anders.

Achter die ontfermingen, achter dat Goddelijk mededoogen, achter die eeuwige barmhartigheden ligt nog een hooger, nog een heiliger drijfveer.

De Heere betuigt het u zoo plechtiglijk: Ik delg u zonden uit, om mijnen wil.

Niet om ons, om God gaan alle dingen. Hij die alle ding schiep, maar ook herschiep om zich zelf wille.

En daarom kan het verlate kind niet in eigen redding blijven rusten.

Niet dat hij gerd is, maar dat de hinder van zijn zonde ook voor Gods heilig oog weg is, wordt ten slotte de diepte toon die door de binnenkamer zijner ziel raucht.

„Mij hebt gij moete gedaan door uwe zonden“ was de taal der onbedekking.

Daaruit werd de droefheid, niet over eigen nood, maar de droefheid naar God geboren.

En toen die tranen der bange droefheid door Jezus werd afgewischt, toen ja, verstond de geredde ziel het.

Uitgedeld, uitgedeld voor eeuwig, niet om mijnen wil, maar om Uwentwille, o Heere!

Amsterdam, 6 Sept. 1895.

De nieuwe uitgave van den ouden Bijbel.

Terecht is in onze meeste kerkelijke bladen de aandacht gevestigd op den *Flakkeesch Bijbel*, die thans voltooid is.

Wat men aanvankelijk niet zoo inzage, heeft men thans meer algemeen begrepen, t. w. dat deze uitgave niet op één lijn zal te stellen met vele andere uitgaven van den Bijbel, die de laatste halve eeuw het licht zagen, maar dat hier een uitgave van eigen soort werd aangeboden.

Dit verschil ligt niet daarin, dat zij die deze vroegere uitgaven ondernamen, niet in menig opzicht een doeltreffend werk hadden geleverd, en minder recht zouden hebben op onzen dank.

Integendeel, waren de genootschappen en de particuliere uitgeverij niet reeds sinds jaren tusschen beide getreden, en had ons volk moeten teren op onzen ouden Gothischen druk, dan zou het van Gods Woord vervreemd zijn geraakt, en in huis en op school en in de kerken zou er een gebrek aan Bijbels zijn ontstaan, zooals nog nimmer gekend was.

Dat die nood is ingezien, en dat geenooschap en particuliere ondernemingsgeest daarop de hand aan den ploeg heeft geslagen, om Bijbels bij duizenden en bij tienduizenden onder het volk te verspreiden, blijft daarom de onvergankelijke verdienste der vroegere uitgaven. En al viel er die uitgaven ongetwijfeld een en ander af te dingen, het was toch tienmaal beter dat ons volk zijn Bijbel in dien min of meer gebrekkigen vorm, nits in voldoende aantal exemplaren ontving, dan dat de Schrift schraarsch als het diamant ware geworden, en alleen de rijke in eigen huis zijn Bijbel hadden kunnen bezitten.

Die toestand heeft vroeger bestaan.

Toen de Bijbel nog niet gedrukt, maar met de hand uitgeschreven werd, liep elk exemplaar zoo hoog in prijs, dat een gewoon man niet aan het koopen van een Bijbel denken kon, en feitelijk mag gezegd, dat het eerst sinds drie eeuwen is, dat voor elk Christelijk gezin de mogelijkheid, om een eigen Bijbel te bezitten, ontstaan is.

Voor al in ons land is de Schrift steeds ruim verspreid geweest, en zoo was het uitnemend, dat er ook in onze eeuw gezorgd is, om die verspreiding op nog ruimer schaal te doen plaats hebben.

De kerken trokken zich in dat tijdperk de zaak niet aan. Dus moesten de genootschappen wel optreden, en het particuliere initiatief volgde.

Hieruit zou dan ook het minste ongerief niet ontstaan zijn, indien het een quaestie van letterlijke overdraken ware geweest. Ook dan zou nog slordigheid aan goede correctie in den weg hebben kunnen staan. Maar dit euvel kon niet zoo zwaar wegen. Ook de Bijbel van 1637 krioelde nog van drukfouten, en ook na 1652 waren de drukken nog al te veelvuldig vlek of rimpel.

Drukfouten zijn bijna niet volledig te keer te gaan. Bij het eindeloos turen op de letters speelt de gelijkvormigheid der lettertypen u toch altoos weer parten. En waar zelfs in de dagen onzer vaders de vooruitgaven met fouten besmet bleven, kan men het onzen latere uitgeverij niet te euvel duiden, dat ook hun uitgaven niet foutvrij bleken.

Neen, het eenige ongerief waarvoor men

stond was, dat ook op taalgebied het tijt verlopen, en tot op zekere hoogte een andere manier van spreken en van schrijven in zwang was gekomen. De taal is een levende plant die vergroot en zich vormt. En zoo is het volkomen natuurlijk, dat wij anders gingen schrijven en ons anders gingen uitdrukken, dan onze vaders dit voor drie eeuwen hadden gedaan.

Het oude Engelsch ziet er zoo heel anders uit dan het Engelsch van nu. Zoo is het met het oude Duitsch, met het oude Fransch, uit Calvijn's dagen. Verloop en vervorming en vergroeiing is er in elke taal, die nog leeft.

Wat stond nu te doen, om de hierdoor voor ons volk verduisterde Staten-overzetting weer voor de kinderen onzes volks op te helderen?

En dan aarzelen we geen oogenblik uit te spreken, dat het allerwenschelijkst ware geweest, dat we ons in zulk een bloeienden kerkelijken toestand hadden mogen verheugen, dat reeds voor jaren een wettige Synode nogmaals had kunnen doen, wat de Synode van 1619 deed, en een nieuwe overzetting gelasten.

Na twee en een halve eeuw zou dat het raadzaamst en het profijtelijkst zijn geweest, opdat onze kerken zich hog zuiverder dan dit aan onze vaders vergund was, in het genot van den echten inhoud der Schrift hadden mogen verheugen.

Doch, helaas, hieraan viel niet te denken. De kerkelijke toestanden waren te verward, de academien te bedorven, de kerkelijke beurs te slecht gevuld, het algemeen vertrouwen te wankelend.

Een nieuwe overzetting eischt overvloed van kunde en talent, welgevulde beurs, eenheid van inzicht en overtuiging, en van de zijde der kerken mild en onbepaald vertrouwen, zal zulk een nieuwe overzetting niet een twistappel te meer worden.

In zoo gelukkigen toestand nu verkeerden we niet; en voor zoover er Synoden van Gereformeerde kerken saamkwamen, hebben deze aan de Haagsche Synode van het Geenooschap de twijfelachtige eer gelaten, om, in zoo troebelen tijden, een nieuwe overzetting te ondernemen, die, om der tijden troebelheid, vanzelf een partijwerk worden moest.

Feitelijk bleef er dus niet anders over, dan bij de Staten-overzetting te blijven, maar die Staten-overzetting te geven, alsof ze nu eerst op het papier ware gebracht, en nu eerst ware gedrukt.

Dien weg hebben de genootschappen en de particuliere uitgeverij dan ook ingeslagen, en bijna alle uitgaven die deze eeuw het licht zagen, stelden zich dit en niet anders ten doel, *edoch zonder dit doel te bereiken*.

Eerst door ervaring moest men ook hier wijs worden.

Want, o, het scheen zoo makkelijk en zoo eenvoudige, die oude overzetting pasklaar voor onzen tijd te maken. Men las het maar zoo wat anders, op de manier van een voorlezer, die den Gothischen tekst voor zich heeft, en onder het lezen dien tekst wat moderniseert.

De uitgeverij dachten er dan ook niet aan voor zulk een werk wetenschappelijke mannen aan te zoeken, noch ook om er eenige som van aanbelaag voor op te offeren.

Dat zoo watzomzetten en wijzigen van den tekst kon de eerste de beste wel doen. En voor ende, en hante voor hant, en zoo meer. Lezen kunnen en zijn spelling van buiten kennen was hier voldoende.

Men wist nog niet, men zag niet in en begreep niet, dat hier kennis van het Hebreeuwsch en Grieksch, kennis van de toenmalige theologie, kennis van uitleggende onderscheidingen, kennis van de toenmalige en kennis van de tegenwoordige taal vereischt werd, en dat eigenlijk alleen wie als theoloog goed in onze Gereformeerde theologie en als taalman in onze Nederlandsche taal thuis was, aan zulk een werk genoegzame leiding kon geven.

Daar nu Dr. Kuiper aan de Vrije Universiteit en over de Gereformeerde theologie en over de Nederlandsche taal en letterkunde en over het Hebreeuwsch college geeft, ried men aan de Flakkeesche Drukkerij aan, even bij hem aan te kloppen.

Zoo deed men, doch kreeg ten antwoord, dat dit werk voor één man veel te veel was, en ook dat één man niet in alles kon beslissen; dat hier hulp en raad van nog andere, kundige theologen, en evenzoo hulp en raad van taalkundige specialiteiten noodig was.

De zaak was voor één man veel te omvangrijk, de te nemen beslissing vaak veel te moeielijk, het inzicht van één man veel te ondiep. Op één's naam kon en mocht zulk een zaak niet drijven. En zoo is eerst door de gereede medewerking van de Hll. Dr. Bavinck, Dr. Kluyver en Dr. Rutgers de onderneming mogelijk geworden.

Jarelang is er toen aan gearbeid, en de Flakkeesche Drukkerij, het moet tot haar eere gezegd, heeft, naarmate het belang en de betekenis van deze uitgave haar duidelijk werd, zich op lofwaardige wijze ingespannen, om deze uitgave in elk opzicht in schoon gewaad het licht te doen zien.

Deugdelijk papier, heldere druk, kostelijke band. En voortrafske vignetten, antieke platen, vier keurige landkaarten door Dr. Wolterman naar de nieuwste ontdekkingen bewerkt, en een fraaie schets van Israelitische oudheden. Zelfs het geslachtsregister is niet vergeeten.

Een werk op zich zelf was de leersaamaking van de kanteekeningen, opschriften van boeken en kapitelen enz., die duaver, het mag niet verzwegen, al te slordig, op het bedenkelijke af, mishandeld waren.

Ook die kanteekeningen, meest in gedrongen stijl gezet, zijn nu alle in verstaanbaar Nederlandsch uit onzen tijd overgebracht. Ze zijn van den kant naar het beaendende gedeelte van de bladzij geschoven. Ze zijn elk met een nieuwen regel gezet. En ze zijn gezet in een letter, die ieder lezen kan.

Zoo bieden nu wezenlijk deze kanteekeningen een goeden, leesbaren commentaar. Alleen het *alphabetisch register* is wegge laten, daar dit geheel verouderd was en daardoor onbruikbaar. Trommius is hier de spelbreker. Voor hem had men niet beter, en moest zich met de uiterst gebrekkige, onvolledige, en slecht gerangschikte registers van 1637 behelpen, die voor onze overzetter natuurlijk bijzaak waren. Maar Trommius hielp ons aan volledige registers, die hij zelf in drie folio deelen uitaf, en die onze Da. De Lielde in een handige *Concordantie* samenvatte.

Nu die *Concordantie* er is, nogmaals die gebrekkige registers overgedrukt, ware monnikenwerk geweest. Den man, die loopen kan, nogmaals den leiband aanspelden, waarin hij als kind voortstompele.

Tekst voor tekst had men dan moeten nazien, en zoo kostelijke uren bij dagen en bij nachten verdoen voor een werk waaraan niemand iets had.

Daar is dus terecht van afgezien.

Wie uit curiositeit die registers nog eens wil inzien, ala de oude uitgave van Pieter Keur op.

Een nieuwe uitgave in onzen tijd kan die registers niet meer leveren.

Toch kan het uiteraard bij deze *quarto* uitgave niet blijven.

Die is goed voor de familietafel, goed voor de voorlezerbank, goed voor prachtbijbel op den leenzaal in onzen huislijken kring, maar niet voor school- en dagelijksch gebruik.

Daarom versijnt eerlang dezelfde tekst, ook met psalmen en liturgie, in *groot octavo* en in *klein octavo* formaat, en later, zoo we hopen, in folio formaat voor den kansel.

Zelfs is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat de kerken nog eens Deputaten benoemen, om deze uitgave na te zien, en zoo ze die akkoord bevinden, aan de kerken aan te bevelen.

Het zou toch zoo gewenscht, het zou zoo uitnemend zijn, als we mettertijd zoóver kwamen, dat de nu in gereedheid gebrachte tekst weer zekere eenheid onder ons bracht.

Veel zal er nu van afhangen, of de Flakkeesche Drukkerij ook de veerkracht zal ontwikkelen, om dezen nieuwen tekst het land in te dragen.

Niet het land moet naar Middelharnis komen, maar Middelharnis moet tot het land en in het land tot onze kerken en huizezinnen gaan.

De *rekeningschap van wijziging* volgt later. Reeds nu zij als proeve hieruit dit één medegedeeld, dat het woord *ziel* in tweeërlei vorm voorkomt, als *ziel* zonder stomme e, en als *ziele* met de stomme e.

Dit onderscheid is ingevoerd, om onderscheid te maken tusschen het woord *ziel* in de betekenis van den *levensadem*, en *ziele* in de betekenis van ons *geestelijk wezen*.

Misverstand leidde hier telkens tot verwarring, en telkens werd er allerlei uitdrukking van de Heilige Schrift, die niet op ons *geestelijk wezen*, maar op onzen *levensadem* doelt, nochtans *geestelijk* opgevat.

Dit misverstand mocht niet voortduren.

En daarom is nu *ziele* gezet waar ons *geestelijk wezen* bedoeld is, en *ziel* waar van den *levensadem* gesproken wordt.

Zoo in Openb. 16:3: *salte levende ziel* is gestorven in de zee; maar in Hebr. 4:12: *en gaat door tot de verdeling der ziele en des geestes*.

Een verschil dat vooral in het Oude Testament allerlei verkeerde opvatting voortkom.

En zoo zij ook deze arbeid der gemeente onzes Heeren Jezus Christus in de toewijding der liefde opgedragen, en verhooge hij in Gereformeerde kringen den eerbied voor Gods heilig Woord.

Leeken en Vakmannen.

II.

Reeds door hetgeen we een vorig maal opmerkten, mag de voorstelling, alsof slechts *vakmannen* tot het instellen van *onderzoek* en het geven van *leiding* bekwaam waren, als weerlegd worden beschouwd.

Toch wenschen we, om het gewicht van het onderwerp, nog velerlei aan het gezegde toe te voegen.

En dan zij allereerst de aandacht gevestigd op de valsche pretentie, die steeds door de militaristen op den voorgrond werd geschoven, alsof ook over *hun zaken* alleen mannen van het vak tot meespreken gerechtigd zouden zijn.

Zoo plaatsen zich *de heeren van de sabel* naast *de heeren van de academie* als een tweede bevoorrechte klasse tegenover de burgerij. En beide malen gold de laatzinnige stelregel, dat de burgerij goed er voor was om *het leger*, evenals ze goed er voor was om de *universiteit* te betalen, maar dat ze noch in legerzaken noch in universiteitszaken iets had moe te zeggen. Dat zeggenschap kwam aan de vakmannen, d. i. de één maal aan de *gestudeerden* van het vak en de andere maal aan de *heeren officieren* toe. En de goede burgerij mocht zich tot twee zaken bepalen: 1° tot het vullen van de krijgskas en de universiteitsbeurs; 2° tot het afstaan van haar kinderen, de één maal om ze in de kaste der geleerden, en de andere maal om ze in de regimenten te laten inlijven.

In echt militaire landen nu, heeft men dat moeten toegeven. Er viel daar tegen den stroom niet op te roeien. En tot ongelooftelijke schade van land en luiden wint er het militarisme, in zijn meest barsche vormen, niet den dag veld. Zie het maar in Duitschland, waar dit heillooze systeem bij het officierskorps een overmoed tegenover ieder civilist of burgerman heeft gekweekt, dien men hier te lande en in Engeland eenvoudig niet zou verdragen.

Hier land, is rijk, is voor, is per dan vakman den ko voor d'kendheid En n overwilt jarenlang groot, het bel nister v raal, n maar . . . jk en testator t. v. d. Voor maar ce ons, Ca hoe Cr zijn op een leg tegenover winning Ook alle tot schijn held leid reactie pretentie grenzen vrijheid der maa Zoo tairen, en, die voorston staatsma rechten geconft meespre Intuss treden v in de t tentie re gekreger loont, d staan. Van F hebben tairen, e schelijk gebied i jurist gee Europa toevertro Amerika op gee zen. En de Putta éénig ju En m de Putte en dat l specialite om de v haar we spieden. Ook geroep. een kol op Java had, kor krijgen. Dat w koloniale kundiger tijd, toe van het woordeli van mi persoonl eindelijk om radi stem rie vond. Sinds zijden v waarin o de vijtig en al ge de imit oversta de uitke Augustus den bez der valn ook uis de met erlanged Doch om de algemeer der histe hoelang deeld lig Lieve staan, v Onderwe len, hoe gebied ons te bare al men me Alleen gehuldij De t der spot en niet over het over juri over m over de alleen kundige natuure Nu i baar, v valken dan do hooglee Staatur Wie